

לעבור אותם.

אמר לחן: לא סניא דלא אזלינא [אי אפשר לי שלא לילך] לשם. לפי שכבר קבעתי את עצמי לילך. **אמטו הכי** [ומשום כך] **משילנא לכו אלא מאי איעביד** כדי שאוכל לעבור שם?

אמרו ליה: אייתי חמרי לובאי דפרשי בהברא [הבא חמורים מצריים גדולים היודעים ללכת בחשך]. **ואייתי קיבורי דמתני** [פקעיות של חבלים. רש"י ע"ז יז ב].

ובעברך את הרי החשך, **קטר** [קשור] את קצה החבל **בהאי גיסא** של ההרים שיש בו אור, ואת קצה החבל השני תפוס בידך, ותלך עד שתגיע לעבר השני של ההרים, ותקשרהו שם. ויועיל לך, **דכי אתית בדרכך תזרה, נקטת בנוייהו** [תאחז בחבלים], ותלך על פיהם עד דאתית שוב לאתריך [למקומך].

עבד אלכסנדרוס הכי, ואזל להתם. וכשהגיע למדינת אפריקי, **מטא להווא מחווא, דכוליה נשי** [נשים], ולא היו אנשים כלל באותו הכרך.

בעי אלכסנדרוס למיעבד קרבא [מלחמה] **בהדיהו דאותן נשים, ולכבוש את הכרך** ההוא.

אמרו ליה אותן נשים: ממה נפשך אינך כדאי להלחם עמנו. **אי קטלת לך, יאמרו:** **נשי קטל!** ולא יוסיף לך הדבר כבוד, משום שאין זו גבורה.

ואי אגן קטילנא לך, יאמרו: כמה גרוע הוא מלך זה, **דמלכא דקטלוהו נשי הוא!**

אמר לחן: אייתו לי נהמא!

אייתו ליה נהמא דדהבא, אפתורא דדהבא [הביאו לו לחם מזהב, מונח על שלחן זהב].

אמר להו: מי אכלי אינשי נהמא דדהבא, וכי לב-ב כן הוא המנהג כאן?

אמרו ליה: אין זה ממנהגנו לאכול לחם של זהב. אלא הבאנוהו לפניך, משום שלפלא היה בעינינו — **אי נהמא בעית**, וזה כל מבוקשך — **וכי לא הוה לך באתריך נהמא למיכל, דבשביל זה, שקלית ואתית** עד **להבא?** ולכך נתנו לך לחם זהב. משום שסברנו שבאת בגלל הכסף והזהב שבכאן.

כי נפיק ואתי מהעיר ההיא, כתב אכבא דמחוזא [על שערי העיר]: **אנא אלכסנדרוס מוקדון הויתי שטייא** [שוטה], **עד דאתיתי למדינת אפריקי, לכרך דכולו נשיא.** ויליפת **עצה מן נשיא** [שלמדוני חכמה]!

כי שקיל אלכסנדרוס ואתי בדרכו, יתיב אהווא מעיינא, וקא אכיל נהמא. הווי בידיה גולדני דמלחא [דגים מלוחים]. **בהדי דמחורי להו** [בזמן שרחץ אותם במי המעיין] **להסיר את מליחותם, נפל בהו ריחא טבא.**

[ואית דגרסי: נפל בהו רוחא. שקמו לתחיה].

אמר אלכסנדרוס: שמע מינה, האי עינא [מעייין], **מגן עדן אתי!**

איכא דאמרי: משנודע לו כן, שקל מהנהו **מיא וטרא באפיה** [רחץ בהם פניו].

ואיכא דאמרי: **אידלי כוליה** [הלך לכל אורך המעיין], **עד דמטא לפתחא דגן עדן.**

וכן עינך לא שבעה, עד שהלכת מעבר להרי החושך להביא משם כסף וזהב.

אמר להו: ממאי ראייה דהכי הוא, כדברייכם?

אמרו ליה: שקלא קלילי עפרא [מעט עפר], וכפייה לגלגל העין שלא תוכל לראות, ואז היא תשבע ולא תמשוך אליה משקל של שום דבר.

וכן עשה ולא לתר תקלא שמיד הכריע המשקל ששם כנגדה את כף המאזניים.

והיינו דכתיב "שאויל ואכדון לא תשבענה, ועיני אדם לא תשבענה".

תנא דבי אליהו: גיהנם למעלה מן הרקיע; שהוא בא מזיעתן של חיות שברקיע.

ויש אומרים: גיהנם הוא לאחורי הרי חשך; כדכתיב "הנה החשך יכסה ארץ, וערפל לאומים"⁽²⁾.

תנא דבי רבי חייא: כל העוסק בתורה בלילה — שכינה כנגדו! שנאמר "קומי רוני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך נכח פני ה'". שאם תקומי ותרוני בלילה בעסק התורה, יהיה לבך נכח פני ה'⁽³⁾.

רמא קלא [הרים קולו] ואמר: פתחו לי בבא!

אמרו ליה: "זה השער לה" — צדיקים יבואו בו! ואין לכל אדם רשות ליכנס כאן.

אמר להו: אנא נמו מלכא. אנא מוחשב השיבנא. ואם אינכם רוצים לפתוח לי שער, לכל הפחות הבו לי מירי מגן עדן!

יהבו ליה גולגלתא דעינא [גלגל העין]⁽¹⁾. [והמפרש גרס "גולגלתא", והיא גולגולת הראש].

אתייה אלכסנדרוס ותקליה [שקל] לכוליה דהבא וכספא דיריה בכף של מאזניים, בהדיה גלגל העין, שהניחה בכף השניה של המאזניים. ולא הוה כספו וזהבו מתקליה [שוקלים] כמשקל גלגל העין. שהיתה היא מכריעה את כף המאזניים.

אמר להו אלכסנדרוס לרבנן: מאי האי מילתא, שאיני יכול למצוא דבר שישוה במשקלו לגלגל עין זה?

אמרי ליה: גולגלתא דעינא דבישרא ודמא [של אנוש בשר ודם] הוא. דלא קא שבע לעולם ממה שיש לו. לכן מושך משקלה כל כסף וזהב שבעולם.

2. ואין הכונה למקום מוגבל, ששם הגיהנם. אלא עניינו הוא, כי הגיהנם הוא ענין חסרון והפך השלמות. והבריאה היא תכלית השלמות. לפיכך יוצא הוא מכלל הבריאה. לחד מאן דאמר, למעלה מן השמים, מעבר לתכלית וקצה העולם. ולחד מאן דאמר, מעבר להרי החושך, שהם קצה העולם מן הצד. שכן מורה שם, שהם העדר וחסרון, בכחינת "חושך". מהר"ל.
3. שהרי אין זמן תפילה ל"ראש אשמורות"

1. ואף שאין לו רשות ליכנס בגן עדן, אין ספק שמקבל איזה כח מגן עדן. כי כל המלכים והחשובים מקבלים כח עליון מן השמים. וזהו דקאמר, "יהבו ליה גולגלתא דעינא". שכח הראייה של העין נקרא שלטון. שכן קורין לראיה, "העין שולטת". להבדיל משמיעה שנקראת קבלה, שהיא נפעלת על האדם על ידי כח אחר. וכח זה קבל אלכסנדר מוקדון, שהיה שולט על כל העולם אף בראיה. מהר"ל שם.

עשרת הדברות שהם עיקר התורה [ברטנורה]⁽⁴⁾. ואת ג' הפרשיות של קריאת שמע,⁽⁵⁾ פרשת שמע, פרשת והיה אם שמוע, ופרשת ויאמר.

ולא היה להם פנאי להתפלל את כל תפלת שמונה עשרה, אלא ברכו שלש ברכות בלבד, והן:

א. ברכת אמת ויציב [שבסופה ברכת "גאל ישראל"].

ב. וברכת עבודה [תפלת "רצה"], בשביל שיהיה קרבנם לריח ניחוח. וחותרים בה "שאותך לבדך ביראה נעבוד".

ג. וברכת כהנים [אלוהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת בתורה]. ואין זו ברכת הכהנים שברכו את העם, שהרי היא היתה לאחר גמר העבודה. אלא היו מתפללים עתה על נשיאת הכפיים שיעשו לאחר מכן. שיסכים הקדוש ברוך הוא לברך את ישראל על ידם. ומדלגים את פסוקי הברכות ומסיימים בשים שלום⁽⁶⁾.

ובשבת היו מוסיפין עוד ברכה אחת למשמר היוצא! שבשבת היו מתחלפים

אמר רבי אלעזר בן עזריה: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם! שנאמר "וכל בניך לימודי ה', ורב שלום בניך". אל תיקרי "בניך", אלא "בוניך". דהיינו תלמידי חכמים. וכתוב בתריה, "שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול". מכאן שהם מרבים שלום בעולם.

הדרך עלך לא היו כופתין

פרק אמר להם הממונה

מתניתין:

א. אמר להם הממונה על סדר עבודת היום, לכהני בית האב שבאו ללשכת הגזית: ברכו ברכה אחת מברכות קריאת שמע!

[ופליגי בה במסכת ברכות יא ב: לחד מאן דאמר ברכת "יוצר אור" אמרו. ולחד מאן דאמר ברכת "אהבה רבה" אמרו. משום שעדיין לא מטי זימנא דיוצר אור. שעדיין לא הגיע נץ החמה].

והם ברכו ברכה זו, ואחר כך קראו את

5. והקדימו לקרותה קודם זמנה, כדי לעסוק בעבודת התמיד. ודוקא הם עשו כן, אבל לא אחרים. כדתניא ביומא: הקורא את שמע עם אנשי משמר לא יצא!

וצריך לומר דההיא ברייתא אתיא כותיקין, דאית להו דזמן קריאת שמע הוא סמוך לנץ החמה. אבל להלכה לא קיימא לן הכי. תוספות ברכות יב א.

6. והרמב"ם פירש ד"ברכת כהנים" היינו שים

[דהיינו ב' חלקי הלילה], ובהכרח דקאי על רינה של תורה. וכדאיתא "לא איברי לילה אלא לגירסה".

וכן מרומז בהמשך דקרא "שפכי כמים לבך", שהתורה נמשלה למים. מהרש"א.

4. וגם במדינה היו אומרים אותם, עד שביטלום מפני תרעומת המינים. שהיו אומרים: אלו לבדם ניתנו למשה מסיני! ברכות יב ב, וירושלמי שם.

שמעלה אותן על גב המזבח! דלאו אורח ארעא הוא להתחיל בהעלאה, ולהניח לאחר לגומרה. יומא כ"ו.

ונתחלקו האברים בין תשעה כהנים. וכל כהן העלה את האבר שזכה בו, כמבואר בפרק הקודם⁽⁷⁾.

[וביומא כ"ד: נחלקו אמוראים בביאור מתניתין. ולרב נחמן, הכי פירושא דמתניתין]: בבגדי חול היו מפיסין. ואותם כהנים שזכו בפיס, הוצרכו עכשיו ללבוש בגדי כהונה לצורך העבודה.

מפרום את אותם הכהנים, לחזנים [שמשים] שהיו ממונים להלביש את הכהנים. והיו הכהנים פושטים את מכנסי החול שלהם, ולובשים מכנסי קודש. שהם קודמין לכל הבגדים, כדכתיב "ומכנסי בד יהיו על בשרו".

ואחר כך היו החזנים מפשיטין אותם את הכהנים, את שאר כנדיהם של חול. ולא היו מניחין [משאירים] החזנים עליהם בגד כל שהוא אלא [חוץ מאשר] מכנסיים של קודש

משמרות הכהונה. המשמר שעבד במשך כל השבוע, היה מסיים את עבודתו לאחר עבודת הבוקר, ואחריו נכנס המשמר הבא. והמשמר היוצא מברך את המשמר הנכנס: מי ששיכן את שמו בבית זה, הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלוש וריעות!

אמר להם הממונה: הכהנים החדשים לקטורת [שעדיין לא זכו מעולם בהקטרתה] — בואו והפיסו לזכות בהקטרתה! שלפי שהקטורת מעשירה את מי שמקטירה. כדכתיב בבני אהרן "שימו קטורה באפך — ברך ה' חילו". ולכך היו מחזירים כל פעם אחר כהנים חדשים, בשביל שיתעשרו כולם. הפיסו, וזכה בפיס מי שזכה.

אחר כך אמר להם: חדשים עם ישנים [בין כהנים שכבר זכו בהעלאת אברים, ובין שעדיין לא זכו בה], כולכם בואו והפיסו, לקבוע מי מעלה אברים מן הכבש למזבח!

רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא היו מפיסין בדבר זה. אלא אותה הכהן המעלה את האברים מן השלחנות לכבש, הוא זה

שתיעשה עבודת הדם והבשר ככהן אחד. וצריך לפרש בשיטתו, דהמעלה איברים מן הכבש למזבח אינו מקטיר אלא מניחם שם. ואחר כך בא הזורק, ומקטיר. ודייק כן מהא דתנן "מי מעלה", ולא תנן "מי מקטיר".

אבל מדברי כל הראשונים לא משמע כן, אלא המעלה הוא המקטיר. משנה למלך.

וכן מוכח שלא כדבריו מהא דאיתא ביומא כח ב דהעלאת אברים ופדרים סוף עבודה דיממא היא, וכמבואר בתוספות התם, דאין עוד עבודה אחריה. ומשמע מזה דהעלאה הינו

שלום [וקרי לה הכי, משום שהשליח ציבור מתחיל את ברכת "שים שלום" בפסוקי ברכת כהנים]. תוספות יום טוב.

ובברכת העבודה, כלל הרמב"ם "רצה" ו"מודים". וברכו ג' ברכות אלו בדוקא משום שהם תפלה על כלל ישראל.

ועל פי דרכו גרס שפיר "ברכו את העם" [שכבר דחה הרא"ש גירסה זו]. דלאו אנשיאת כפיים קאי. אלא פירושו שהתפללו על העם.

7. וכתב הריטב"א ביומא כ"ה. שמי שזכה בזריקת הדם, היה גם מקטיר את האיברים כדי

ובסווי היה לו לכף. ובמזין מטולטלת [טבעת] לג-א
 היה עליו [על הכיסוי⁽²⁾] מלמעלן, שבה היה
 מטלטל ומסיר את הכיסוי.

לצורך הקטרת הקטורת, היה צריך להכניס
 עמה להיכל מחתה מלאה בגחלים.

מי שזכה⁽³⁾ לחתות גחלים אלו במחתה, נטל
 את מחתת הכסף, [המחזקת ד' קבין] ועלה
 לראש המזבח החיצון. ופינה את הגחלים
 החיצוניים שהן כבויים אילך ואילך, עד
 שהגיע לפנימיים, שלוחשים מעבר לעבר,
 וחתה מהן ארבעה קבין גחלים.

ירד מן המזבח, ועירן לגחלים ממחתת הכסף
 לתוך מחתה של זהב המחזקת שלשה קבין.
 ומתחילה לא חתה במחתה של זהב לפי
 שהיא מתחסרת מחמת חום האש. והתורה
 חסה על ממונן של ישראל.

ותוך כדי העירוי, נתפזר ממנו הצידה, לצידי
 מחתת הזהב כקב גחלים, ונותרו במחתת

בלבד, שכבר לבשום קודם לכן. ואחר כך
 שהפשיטו מהם את בגדי החול היו מלבישים
 אותם את בגדי הקודש⁽⁸⁾.

וחלונות [תאים] היו שם בלשכת הגזית,
 בתוך החומה. וכתוב עליהם תשמיש הכלים!
 שכל חלון היה מיועד לבגד אחר, וכתבו
 עליו את שם הבגד הנתון בו.

מי שזכה בקטרת, היה נוטל את הכף
 המיוחדת לכך. ואותה הכף דומה לתרקב
 [כלי המחזיק ג' קבין, נוטריקון של "תרי"
 ועוד "קב"] גדול של זהב, והיא מחזקת
 שלשה קבין.

והבזך [כף קטנה] שבו הושמה הקטרת, היה
 נתון בתוכו של הכף הגדול, כשהוא [הבזך]
 מלא וגדוש קטרת. והניחווהו בתוך הכף
 הגדולה⁽¹⁾, בשביל שגדוש הוא בקטרת. ואם
 ישפך ממנה תוך כדי הליכתו, יפול לתוך
 הכף הגדולה.

הקטרה. חק נתן.

8. ורב ששת אמר, בבגדי קדש היו מפיסין.
 ומתניתין קאי על אלו שלא זכו בפיס
 "שמפשיטין מעליהם בגדי קדש, ומניחים עליהם
 את מכנסי הקודש, בשביל שלא יעמדו ערומים,
 ומלבישים אותם בגדי חול. ואחר כך פושטים
 את מכנסי הקדש, ולובשין מכנסי חול.

1. והקשה הרא"ש, והרי הכף חוצץ בין יד הכהן
 לבזך. ותירץ, דכיון דהוי צורך עבודה, לא הויא
 חציצה.

עוד תירץ, דלקיחה על ידי דבר אחר שמה
 לקיחה [באופן שאוחז את הכלי החיצון
 בדפנותיו, ומשתמש עמו כבית יד לכלי הפנימי].
 ומדברי הרא"ש למדנו, דהולכת הקטורת

עבודה היא. ומשום הכי קשיא ליה, דכיון דהכף
 חוצץ ליד הכהן, לא חשיבא כנעשית על ידי
 כהן. חזון איש מנחות כ"ב.

2. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות כתב, דהוא
 כיסוי של הבזך. וכבר תמה עליו התוספות יום
 טוב מלקמן פרק ו', דקתני "הכף וכיסויו". אלא
 דבפרק ג' מתמידין ומוספין הלכה ד' כתב,
 דהכיסוי היה לבזך, והמטוטלת היתה על הכף.
 וגריס הרמב"ם "מטוטלת", שהיא חתיכת בגד
 שהיה מכסה בה את הכף בשביל שלא יהיה ריח
 הקטרת נודף [רא"ש], או בשביל נוי [ערוך].
 ובוה מיתוקם שפיר "הכף וכיסויו",
 דאמטוטלת קאי.

3. ולא היו עושים פיס למחתה. אלא הזוכה